

Öz
İstanbul'un Dünya Miras Alanı olarak kabul edilmiş dört bölgesinden birinin sınırları içerisinde, Çatladıkapı ve Kadırga Limanı arasında yer alan Küçük Ayasofya Mahallesi barındırdığı arkeolojik kalıntılar ve anıtsal yapıların yanında geleneksel ahşap konut mimarisi ile de dikkat çeken bir bölgedir. Bu çalışma, Küçük Ayasofya Mahallesi'nin sahip olduğu ahşap mimari mirasın zaman içerisinde geçirdiği dönüşümünün ortaya konulmasını, alanın sahip olduğu özgünlük ve bütünlük değerlerinin korunmuşluk durumlarının tespitini ve alandaki koruma sorunlarını belirlemeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede öncelikle bölgenin tarihsel gelişimi ve yasal statüsü incelenmiştir. 5366 sayılı yasa kapsamında 2007 yılında Yenileme Alanı olarak ilan edilen bölgede uygulanması planlanan çalışmaların, alanın taşıdığı üstün evrensel değer gözetilerek titizlikle ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda alanın sahip olduğu ahşap mimari geleneğin karakterini belirlemek adına çalışma alanı sınırları içerisinde özgün değerlerini koruyarak günümüze ulaşmış olan yapılar belgelenmiştir. Tüm bu veriler doğrultusunda alanın bütüncül korunmasına yönelik değerlendirmeler yapılarak, bölgenin karşı karşıya kaldığı sorunların çözüm yolları üzerinde durulmuştur.

Abstract

The Küçük Ayasofya region, which has been located between Çatladıkapı and Kadırga port, within the boundaries of one of the four world heritage sites of Istanbul, draws attention with not only its archaeological remains and monumental buildings, but also its traditional wooden residential architecture. This study aims to determine the transformation of the traditional wooden architectural heritage of the region as well as preservation of authenticity and integrity values and identify the conservation problems within the area. In this framework, firstly the historical process and legal status of the region have been examined. It is stated that the works planned to implement in the region, which has been declared as urban renewal area according the law no. 5366 in 2007, should be handled very carefully regarding the outstanding universal values of the region. In this context, the buildings, which have reached today with their authentic values, located at the study area; are documented in order to determine the characteristics of the wooden architectural traditions of the region. In the last section, analysis and evaluation of the data obtained in field studies due to maintain an integrated conversation and alternative solutions for these issues have been discussed.

Anahtar Kelimeler

Küçük Ayasofya, Geleneksel Ahşap Mimari, Yenileme Alanları, Sultanahmet Dünya Miras Alanı, Kentel Koruma, Özgünlük, Konut- Turizm Dengesi.

Keywords:

Küçük Ayasofya (Sergios and Bachos), Traditional Wooden Architecture, Rehabilitation Areas, Sultanahmet World Heritage Site, Urban Conservation, Authenticity, Balance Between Residential and Tourism Areas.

Küçük Ayasofya Mahallesi Geleneksel Ahşap Konut Mimarisinin Dönüşümü ve Koruma Açısından Değerlendirilmesi

Tülay Çobancoğlu, Koray Güler, Gülce Güleycan Okyay
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Giriş

Asya ve Avrupa kıtalarının birbirine bağlandığı ayrıcalıklı bir coğrafyada 8000 yıllık tarihi mirasıyla İstanbul; Tarihi Yarımada, Haliç, Galata, Üsküdar, Kadıköy, Boğaziçi gibi pek çok kültürel ve doğal değeri barındırmaktadır. Tarih boyunca farklı dinleri, kültürleri, toplulukları ve bunların ürünü olan kültür varlıklarını bu özellikli coğrafyada bir araya getiren kent, insanlığın ortak mirası olarak 1985 tarihinde UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dört bölüm olarak dahil edilmiştir. Bu bölümler; Hipodrom, Ayasofya, Aya İrini, Küçük Ayasofya Camisi ve Topkapı Sarayı'nı içine alan Arkeolojik Park; Süleymaniye Camisi ve çevresini kapsayan Süleymaniye Koruma Alanı; Zeyrek Camisi ve çevresinin de içinde bulunduğu Zeyrek Koruma Alanı ve Tarihi Surlar Koruma Alanı'nı içermektedir. İstanbul'un Dünya Miras Alanı olarak kabul edilmiş bu dört bölgeden birinin sınırları içerisinde, Çatladıkapı ve Kadırga Limanı arasında yer alan Küçük Ayasofya Mahallesi barındırdığı arkeolojik kalıntılar ve anıtsal yapıların yanında geleneksel ahşap konut mimarisi ile de dikkat çeken bir bölgedir. Bu çalışmada Tarihi Yarımada'nın merkezinde yer alan ve yasal olarak da koruma altında olan bölgenin, geleneksel karakterinin ve

bütünlüğünün yeterince korunmamasının nedenleri üzerinde durulmuş ve analizler çerçevesinde mevcut durum aktararak çözüm önerileri geliştirilmiştir. UNESCO'nun dikkat çekici uyarılarına rağmen tamamlanan Sulukule, Tarlaşa, Ayvansaray kentsel dönüşüm projelerinde olduğu gibi; Küçük Ayasofya Mahallesi de 2007 yılında Yenileme Alanı olarak ilan edilmiştir (Şekil 7).

Yasal işleyişin yanı sıra, bölgedeki aşırı turizm baskısı zengin geleneksel ahşap mimari mirası tehdit etmekte, *buna bağlı olarak özgün yapılarıdaki geleneksel kullanım durumlarının değişmeye başladığı* gözlenmektedir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda da konut-turizm dengesinin bozulması sorunu ortaya konmakta olup çözümüne yönelik AP-PP3 Sultanahmet Dünya Miras Alanı'nda Konut-Turizm Dengesinin Sağlanması Projesi önerilmektedir (İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetimi Planı 2011, 292). Projenin gerekçesinde; *'Alandaki geleneksel konut kullanımının giderek azaldığı, yerini turizm başta olmak üzere ilişkili iş kollarına bıraktığı görülmektedir.'* denmekte ve bu sorunun önüne geçilerek konut ve turizm fonksiyonları arasında dengenin sağlanmasının amaçlandığı belirtilmektedir.

Şekil 1. Çalışma Alanı Sınırları ve İstanbul İçindeki Konumu (İBB Şehir Rehberi).

Küçük Ayasofya Mahallesi'nin sahip olduğu geleneksel ahşap mimari mirasının tanımlanması ve özgünlüğünün ve bütünlüğünün korunması için yeterince kapsamlı bir çalışma olmaması gerçeğinden hareketle MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon&Tarihi Çevre Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Programı, "Geleneksel Ahşap Mimari Restorasyon" dersi kapsamında Yrd. Doç. Dr. Tülay Çobancaoğlu ve Arş. Gör. Koray Güler yürütücülüğünde yüksek lisans öğrencileriyle bir çalışma gerçekleştirilmiştir.¹

Alan çalışmaları kapsamında, fiziksel çevrenin detaylı kentsel ölçekli mevcut durum analizlerinin hazırlanmasının yanı sıra, anketler aracılığıyla sosyal dokunun özellikleri de araştırılmıştır. Bu tespitleri destekleyici biçimde, çalışma alanında yer alan ve günümüze özgünlüğünü büyük ölçüde koruyarak ulaşmış ahşap yapıların mimari karakterleri detaylı şekilde belgelenmiştir.

Çalışma alanı sınırı, Sultanahmet Dünya Mirası Alanı içerisinde Küçük Ayasofya Mahallesi'ne adını veren Küçük Ayasofya Camisi merkez alınarak çevresindeki ahşap dokuyu da yansıtan 56, 84, 85, 86, 93, 94, 95, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 135, 136, 138, 139 yapı adaları olarak belirlenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda, elde edilen veriler¹ değerlendirilerek kentsel dokunun korunması için öneriler geliştirilmiştir.

Şekil 2. Küçük Ayasofya Camisi ve yakın çevresinin görünüşü (Güler 2014).

Şekil 3. Çalışma Alanı Sınırları İçerisinde Yer Alan Yapı Adalarının Görünüşleri (Güler 2014).

¹ "Küçük Ayasofya Kentsel Mekan Analizi" adlı çalışma; MSGSÜ Restorasyon&Tarihi Çevre Değerlendirmesi Yüksek Lisans Programında yer alan "Geleneksel Ahşap Mimari Restorasyon" dersi kapsamında Yrd. Doç. Dr. Tülay Çobancaoğlu ve Arş. Gör. Koray Güler yürütücülüğünde gerçekleştirilmiştir. Alan çalışmasına yüksek lisans öğrencileri Gülce Güleycan Okyay, Selim Sani Güngör, Derya Yıldız, Serap Canoğlu, Ebru Erden, Ayşe Gökçe Yücel, Fatma Tanış ve Seher Selim katılmışlardır.

Şekil 4. Çalışma Alanı Sınırları İçerisinde Yer Alan Yapı Adalarının Görünüşleri (Güler 2014).

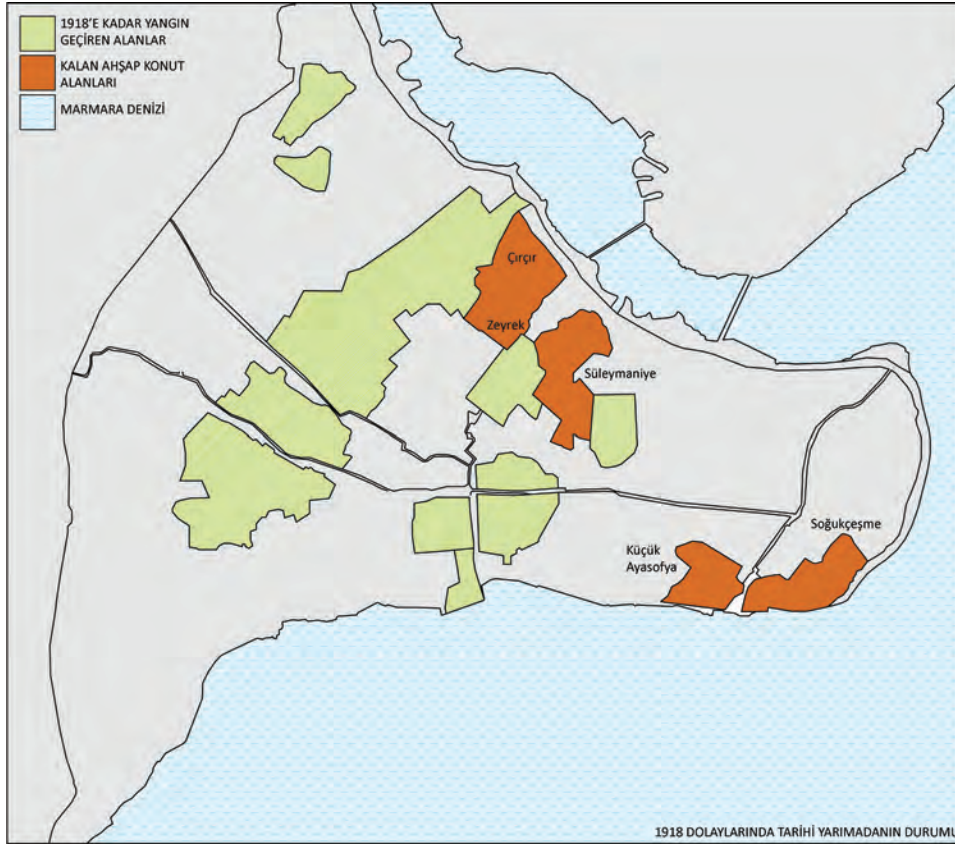
Küçük Ayasofya Mahallesi'nin Tarihsel Gelişimi ve Yasal Süreci

Küçük Ayasofya Mahallesi'nin de içinde bulunduğu İstanbul Tarihi Yarımadası'ndaki bilinen ilk yerleşimin, 2008 yılında İstanbul metrosu için yapılan Marmaray tüp geçidi kazıları sırasında Cilalı Taş Devri'nin sürdüğü M.Ö. 6500'lü yıllara tarihlendiği anlaşılmıştır (Url- 1). İlk yerleşimlerin 8500 yıl öncesine uzandığı İstanbul, yaklaşık 1600 yıl kesintisiz olarak (I.Constantinus'un [324-337] Doğu Roma İmparatorluğu'nu kurduğu 330 yılından, 1924'te Ankara'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti ilan edilmesine kadar) Doğu Akdeniz'in siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda başkenti olmuştur (Kuban 1996, 1-6). Bu uzun süreç boyunca kent, Doğu Ortodoks Hıristiyan ve Müslüman Osmanlı hükümdarlarının tarihsel mirasına ev sahipliği yapmıştır. Konstantinopolis'in en önemli anıt eserlerinden bazıları; 532-537 yılında yeniden inşa edilen Ayasofya ile doruk noktasına ulaşan inşaat tekniği ürünlerinden Aya İrini Kilisesi ile Sergios ve Bakhos

Kilisesi [527] (Küçük Ayasofya Camisi); birbirine yakın alanlarda, İustinianos döneminde üretilmişlerdir (İnalçık 1996, 33). Konut mimarisi de Bizans Dönemi'nde iki ya da üç katlı yapılar olarak gelişerek daha sonra oluşacak olan Osmanlı Dönemi konut dokusunun alt yapısını hazırlamıştır. Fetihten sonra yeniden inşa edilen kentte Müslüman mahalleleri külliye ve camiler etrafında gelişmiş, bu biçimde oluşan 12 nahiyeye ayrılan yerleşimlerden ilki Ayasofya ve çevresi olmuştur (İnalçık 1996, 33). Bu süreçte, bölgede dini yapıların inşasına ağırlık verilmiş, yeni yapılan çok sayıda caminin yanı sıra, 15. yüzyılda Ayasofya ve birçok kilise de camiye çevrilmiştir (İnalçık 1996, 33). 16. yüzyılda ise yoğun inşaat faaliyetleri devam ederek Mimar Sinan Dönemi'ne gelinmiş, bu dönemde inşa edilen Süleymaniye Külliyesi ile, Osmanlı mimarisi en parlak dönemine erişmiştir. Benzer şekilde, 17. ve 18. yüzyılda Sultanahmet Külliyesi [1616] ve Eminönü'de Yeni Cami [1597-1663] gibi birçok anıtsal yapı inşa edilmiştir.

Şekil 5. 1926 tarihli Pervititch Haritası'nda Küçük Ayasofya Mahallesi'nin bir bölümü ve bu bölümün günümüz hava fotoğrafı (Pervititch 2000 ve İBB İstanbul Kent Rehberi).

Şekil 6. J.Cramer'e göre 1918 dolaylarında İstanbul şehir planı²

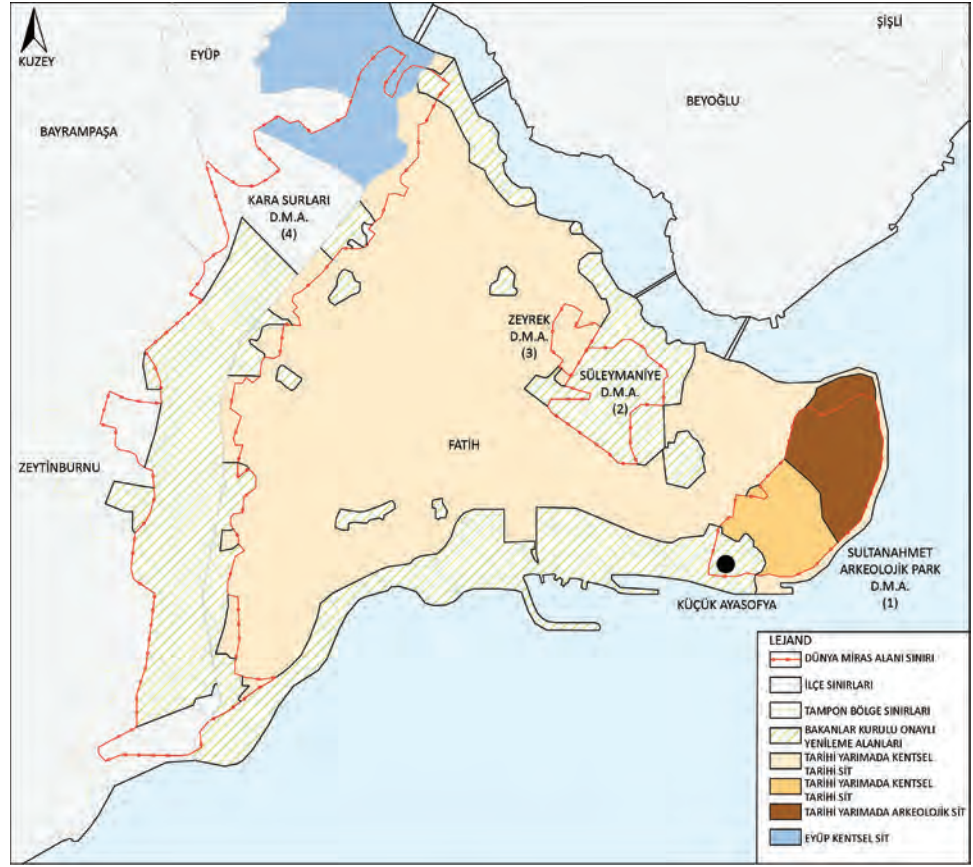
Dini yapıların ağırlık kazandığı kent dokusu Tanzimat Fermanı'yla bir değişim sürecine girerken, bu değişimde ahşap yoğunluklu dokunun yangınlara duyarlı hale gelmesinin büyük payı vardır. Bu dönemde, yangın yerleri Avrupa'dan esinlenen kent planlaması ilkelerinin uygulamaya konduğu deney alanları haline gelmiştir (Çelik 1996 5-9). Deneme alanları olarak yangınlar sonucu oluşan boş alanlar kullanılmış, bu bağlamda sık sık yangınlarla yok olan ve yeniden inşa edilen ahşap evlerin yerini taş yapılar almaya başlamıştır. Günümüze ulaşan anıtların arasındaki dokuyu oluşturan konut mimarisi, dar sokaklar üzerine kurulmuş ahşap görünümlü evlerden meydana gelmektedir (Bachmann 2008, 96-98). 1918 yangını gibi şehirde olağanüstü geniş alanları tahrip etmiş olan büyük yangınlar, tarihi semtler için ahşap konutlar açısından dönüm noktaları olmuştur. Bu yangınlar sonrasında Tarihi Yarımada'da yalnızca dört mahallenin korunabildiği kaynaklarda ifade edilmekte, Tarihi

Yarımada'nın güney yanında birbirleriyle komşu Soğukçeşme ve çalışma alanı olarak seçilen Küçük Ayasofya mahalleleri, kuzeyinde Süleymaniye Camisi'nin batısındaki alan ile en büyük alanı oluşturan Zeyrek ve Çiğir mahalleleri olarak belirtilmektedir (Şekil 6). Konut yoğunluğu bakımından, bu yerleşimler araştırmacılar açısından dikkati çeken noktalar olmuştur. (Bachmann 2008, 96-204).

Kurtuluş Savaşı sonrası Cumhuriyet'in ilk yıllarında, yeni bir ülke ve ulus kimliğinin inşası ön plana çıkmıştır. Genç cumhuriyetin kültür varlıklarının korunması ile ilgili ilk yasası ise 1973 tarihli'dir. Bu tarihe kadar geçen 67 yılda Osmanlı'nın son koruma yasası olan 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi yürürlükte kalmıştır (Madran 1996, 62). Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin genel bir değerlendirmesi yapıldığında ağırlıklı olarak arkeolojik nitelikli alan ve eserlerle ilgili olduğu görülür (Madran 1996, 62). Nizamnamenin anıt eserlerin korunması konusunda dahi ciddi eksikleri

² Harita; Bachmann, M. 2008:III., 'Ahşap İstanbul Konut Mimarısından Örnekler' adlı kitaptaki şekilden faydalanılarak üretilmiştir.

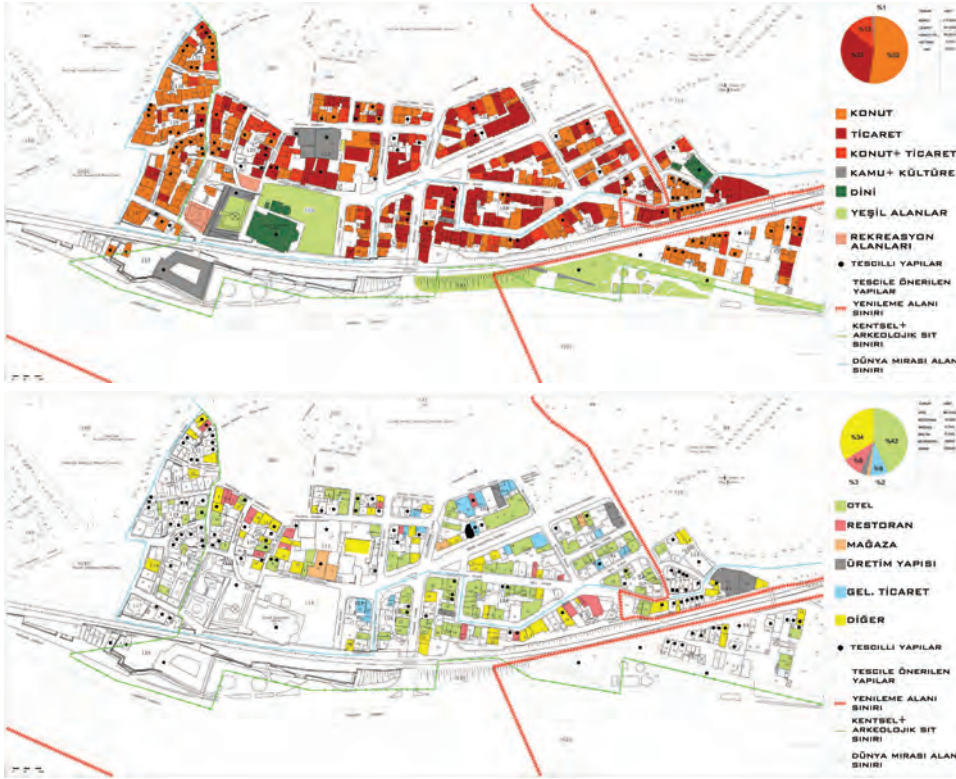
Şekil 7. İstanbul'un Dünya Miras Alanları ve Tarihi Yarımada'daki Yenileme Alanları.³

olduğu ve henüz kentsel dokuların korunması konusunda bir hüküm içermediği görülmektedir. 1973 tarihinden önce 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun tek tek yapıları tescilleyerek doku bütünlüğünü koruma çabaları olmuştur. 1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile sit kavramı ülkemizdeki yasal mevzuatta ilk kez kendine yer bulmuş ve anıtlarla birlikte kentsel dokuların da korunması açısından ilk yasal adımlar atılmıştır. 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu 1983 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" yürürlüğe girmiştir. 2863 sayılı yasa ile kentsel sit alanlarının korunması için 'Koruma Amaçlı İmar Planı' hazırlanması gerekliliği yasada tanımlanmıştır. 2863 sayılı yasa 2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı kanun ile kültür varlıklarının korunması konusunda en büyük engel olan finans temini konusunda geliştirilerek olgunlaştırılmıştır.

2005 yılına gelindiğinde ise "yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması" gerekçesiyle 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun koruma mevzuatımıza girmiştir. 5366 sayılı yasa ile İstanbul'da birçok yenileme alanı ilan edilmiştir. Şekil 7'de Tarihi Yarımada'da ilan edilen yenileme alanları izlenebilmektedir. Bu yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilen Sulukule, Ayvansaray, Tarlabası gibi kentsel alanlarda hazırlanan projeler uygulamaya konmuş ve neticesinde tüm uyarılara rağmen

3 Harita; İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2012:55. sayfadaki şekilden faydalanılarak üretilmiştir.

Şekil 8. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, İşlev Analizi (Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizi Çalışma Grubu 2014).

Şekil 9. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Ticaret Türü Analizi (Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizi Çalışma Grubu 2014).

men zaten erimekte olan kentsel dokular başka bir boyutta tahrip edilme sürecine girmiştir. Dinçer (2010, 24), Türkiye’de de kentsel müdahaleler hakkında özel yasalar çıkarılmasının 2000’li yıllar sonrasında tarihlenmesinin hiç tesadüf olmadığını ve yürürlüğe konulan yeni ekonomik politikayla doğrudan ilişkili olduğunu söylemektedir. Makalenin konusu olan Küçük Ayasofya Mahallesi’nin bir bölümü de Bakanlar Kurulu’nun 20.07.2007 tarih 12375 sayılı ‘İstanbul İli, Eminönü İlçesinde Bulunan Bazı Alanların “Yenileme Alanı”, Olarak Belirlenmesi Hakkında Kararı ile Yenileme Alanı ilan edilmiş, ancak alanla ilgili projeler henüz kamuoyuyla paylaşılmamıştır.

Kentsel Mekan Analizleri

Bölgede geleneksel dokunun geçirmekte olduğu dönüşümün anlaşılması, irdelenmesi ve doku bütünlüğünün korunabilmesi için öncelikle yapıların detaylı olarak incelenmesi, envanterlerinin yapılması ve yapı stokunun özelliklerinin birçok açıdan analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Küçük Ayasofya Mahallesi’nde

yer alan 56, 84, 85, 86, 93, 94, 95, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 135, 136, 138, 139 adalardaki yapılar “işlev”, “ticaret türü”, “strüktürel durum”, “özgünlük durumu”, “mülkiyet durumu”, “kat adedi”, “yapım tekniği”, “kullanım durumu”, “tescil durumu”, “doluluk-boşluk durumu”, açılarından incelenmiş ve bölgede yaşanan doku bozulmasının ifadesi bakımından anlatımda öncelik teşkil edenler bu makale kapsamında ortaya konmuştur. Çalışma alanı sınırları içinde yer alan 426 yapının işlevi dikkate alınarak inceleme yapılmıştır. Bu yapıların % 50’si konut olarak kullanılmaktadır. İkinci önemli işlev %35’lük oranla ticarettir. Hem konut hem ticaret işleviyle kullanılan yapıların oranı ise %13’tür (Tablo 1).

Çalışma alanında turizmle bağlantılı olarak ticari yapıların sayısının fazlalığı oldukça dikkat çekicidir. Bu durum dikkate alınarak alandaki ticari yapıların hangi tür ticari fonksiyonlarla kullanıldığının belirlenmesine yönelik ticaret türü analizi yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda %43 oranıyla en büyük yoğun-

Tablo 1. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, İşlev Analizi

İşlev	Yapı Sayısı	Yüzde
Konut	214	50 %
Ticaret	151	35 %
Konut+ Ticaret	56	13 %
Kültürel	3	1 %
Dini	2	1 %

Tablo 2. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Ticaret Türü Analizi.

Ticaret Türü	Yapı Sayısı	Yüzde
Otel	89	43 %
Restoran	18	9 %
Mağaza	4	2 %
Üretim Yapısı	6	3 %
Geleneksel Ticaret	20	9 %
Diğer	70	34 %

Tablo 3. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Tescil Durumu Analizi.

Tescil Durumu	Yapı Sayısı	Yüzde
Tescilli	110	25 %
Tescile Öneri	9	2 %
Dokuyla Uyumlu	58	14 %
Dokuyla Uyumsuz	249	59 %

Tablo 4. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Yapım Tekniği Analizi.

Yapım Tekniği	Yapı Sayısı	Yüzde
Ahşap Karkas	35	8 %
Kargir	66	15 %
Betonarme Karkas	325	75 %
İnşaat Halindeki Yapılar	10	2 %

luğun otel fonksiyonunda, olduğu ikinci sırayı bakkal, ofis gibi diğer fonksiyonların aldığı, üçüncü sırada ise restoranların yer aldığı tespit edilmiştir. Alanda ayrıca geleneksel ticaret ve üretim yapılarının da küçük oranda olsa da varlık gösterdiği anlaşılmaktadır (Tablo 2). Alan içerisinde, İstanbul 2 nolu Yenileme Alanı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan alınan bilgiye göre 110 adet yapı tescillidir. Yapılan tespit çalışmaları sonucunda, çoğunluğu Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlenen 9 adet yapı ise tescil edilmek üzere önerilmiştir. Bu bağlamda yapıların yapım sistemi, cephe düzeni, çatı biçimlenişi ve örtü malzemesi açısından, özgün mimari niteliklere sahip olmaları göz önüne

alınmıştır. Buna göre tescilli yapıların alandaki tüm yapılara oranı %25'dir. Tescil edilmek üzere önerilen yapılar ise bütünün % 2'sini oluşturmaktadırlar. Alan çalışması sırasında, kültür varlığı olarak tescilli olmayan ya da tescile önerilmeyen yapıların da kentsel dokuya plan, cephe karakteri, çatı düzeni ve yükseklik gibi kriterler çerçevesinde uyumuna bakılmış ve bu çerçevede 58 adet yapı dokuyla uyumlu, 249 adet yapı ise dokuyla uyumsuz olarak değerlendirilmiştir (Tablo 3).

“Yapım tekniği” analizi için mevcut yapılar açısından ahşap karkas, kargir ve betonarme başlıkları belirlenmiştir. Geleneksel konutların başlıca yapım tekniğinin ahşap karkas olmasına rağmen bütün içinde tespit edilebilen oranın sadece %8 olması düşündürücüdür. Bölgedeki diğer geleneksel yapım teknikleri olan kargir yapıların oranı ise %15'tir. Betonarme yapılar % 75 ile bölge içerisindeki en büyük orana sahiptir. Bu oranın yükselmesinde, bazı tescilli yapıların yanlış restorasyon teknikleri kullanılarak betonarme yapı sistemiyle inşa edilip cephede ahşap malzeme ile kaplandığı örneklerin de olması etkilidir. Benzer şekilde, çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan yapılar korunmuşluk durumları açısından “iyi,” orta” ve “kötü” olarak sınıflandırılmıştır. Korunmuşluk durumu “iyi” olarak sınıflandırılan yapılar, genellikle ya tescilli olan ya da tescil edilmek üzere önerilen yapılardan oluşmaktadır. Bu sınıfta değerlendirilen yapıların özgün yapım sistemine sahip olmalarına, cephe düzeni, çatı biçimlenişi ve örtü malzemesi açısından, özgün mimari karakterlerini korumalarına dikkat edilmiştir. Özgün mimari niteliklerini bir ölçüde kaybetmiş,

Şekil 10. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Yapım Tekniği Analizi (Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizi Çalışma Grubu 2014).

Şekil 11. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Özgünlük Durumu Analizi (Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizi Çalışma Grubu 2014).

plan ve cephe düzenlerine kısmi müdahaleler yapılmış, kapı pencere doğramaları kısmen değiştirilmiş veya zarar görmüş yapılar “orta” derecede korunmuş olarak değerlendirilmiştir. Plan ve cephe düzeni büyük ölçüde değiştirilen, detaylarına ağır müdahaleler yapılan, yapının neredeyse tanınmasını önleyici müdahaleler gören, kapsamlı restitüsyon çalışmaları gerektiren yapılar korunmuşluk durumu açısından “kötü” olarak tanımlanmıştır. Çalışma alanı sınırları içerisindeki betonarme yapım sistemiyle inşa edilen yeni yapıların ise özgünlük durumları aynı şekilde kötü olarak değerlendirilmiştir. Bölgede korunmuşluk durumu “iyi” olarak sınıflandırılan yapılar, çalışma alanı içerisindeki yapıların yalnızca % 14’ünü oluşturmaktadır. “Orta” kategorisindeki yapılar toplamın % 27’sini, “kötü” kategorisindekiler ise “% 59’unu oluşturmaktadır (Tablo 5).

“Strüktürel durum” analizinde yapılar ‘iyi’, ‘orta’, ‘kötü’ ve ‘harap’ başlıklarıyla sınıflandırılmıştır. Herhangi bir strüktürel problemi olmayan yapılar “iyi”, çeşitli strüktürel sorunları olan ama kullanılabilir durumda olanlar “orta”, ciddi strüktürel problemleri olan ve kullanılması büyük riskler taşıyan yapılar “kötü”, yıkıntı durumunda olan yapılar ise “harap” olarak tanımlanmıştır. Çalışma alanında “iyi” sınıfına giren yapıların oranı %68’dir. Tespit edilen bu orana alandaki yeni betonarme yapıların da dâhil olduğu ve bu yapıların da bütün içindeki oranlarının %75 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, geleneksel yapıların yarısından çoğunun taşıyıcı sistemlerinde “orta” ya da “kötü” olarak nitelendirilen sorunlar olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo 6).

Çalışma alanında rastlanan kat sayılarının oranlarını belirlemek için yapılan “kat adedi” analizinde yapılar, zemin kat, zemin+1, zemin+2, zemin+3, zemin+4 başlıkları altında incelenmişlerdir. Halihazırda inşaat halinde olan yapılar bu kategorinin dışında tutulmuştur. Çalışma alanı sınırları içinde, yalnızca zemin kat-tan oluşan yapıların oranı %7’dir. % 45 ile en büyük oran “zemin+2” sınıfına aittir. “zemin +1 kategorisi %25 ile ikinci sırada zemin+3 %17 ile üçüncü sırada, zemin+4 ise %4 ile dördüncü sıradadır (Tablo 7).

Yapıların %82’si kullanılmakta iken, %3’ü kısmen kullanılmaktadır. %13’ü boştur ve kullanılmamaktadır (Tablo 8).

Özgünlük Durumu	Yapı Sayısı	Yüzde
İyi	61	14 %
Orta	115	27 %
Kötü	250	59 %

Tablo 5. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Özgünlük Durumu Analizi.

Strüktür Durumu	Yapı Sayısı	Yüzde
İyi	283	68 %
Orta	112	25 %
Kötü	26	6 %
Harap	5	1 %

Tablo 6. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Strüktürel Durum Analizi.

Kat Adedi	Yapı Sayısı	Yüzde
Zemin	32	7 %
Zemin+1	107	25 %
Zemin+2	196	45 %
Zemin+3	76	17 %
Zemin+4	15	4 %
İnşaat Halindeki Yapılar	10	2 %

Tablo 7. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Kat Adedi Analizi.

Kullanım Durumu	Yapı Sayısı	Yüzde
Tamamen	350	82 %
Kısmen	12	3 %
Kullanılmıyor	54	13 %
Yıkıntı/ Kalıntı	10	2%

Tablo 8. Küçük Ayasofya Mahallesi Kentsel Mekan Analizleri, Kullanım Durumu Analizi.

Geleneksel Doku ve Konutlar

Küçük Ayasofya Mahallesi'nin de bir parçası olduğu İstanbul'un geleneksel ahşap konut mimarisinin daha çok bir başkent ürünü olarak ortaya çıktığı, başka yerleşimlerle karşılaştırıldığında açıkça görülmektedir. Kentte günümüzde izlenebilen evler özellikle yangına bağlı büyük kayıplar nedeniyle yakın döneme ait olup, günümüze ulaşabilen en eski örnek 1697'de inşa edilmiş olan Amca Hüseyin Paşa Yalısı'nın Divanhanesi'dir. Yüzyıl başındaki haritalardan ve fotoğraflardan anlaşıldığı üzere yoğun bir ahşap konut dokusuna sahip olduğu gözlenen Küçük Ayasofya Mahallesi'nin sınırları içerisinde Küçük Ayasofya Camisi, Hipodrom duvarlarının bir bölümü, Bukoleon Sarayı kalıntıları, Marmara Surları kalıntıları, Çardaklı Hamamı ve Kapı Ağası Mahmut Bey Camisi gibi çok önemli anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örnekleri yer almaktadır. İnceleme yapılan yapı adalarında ahşap karkas yapı sistemini koruyarak günümüze ulaşabilmiş olan yalnızca 35 adet geleneksel yapı tespit edilebilmiştir. Bu yapıların kapsamlı rölöveleri alınarak geleneksel yapıların parsel içindeki konumlanmaları, geleneksel yapı elemanları ve yapıım sistemleri, plan ve cephe düzenleri gibi yapıların karakteristik özelliklerini ortaya koyacak kapsamlı belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Bu çerçevede çalışma yapılan adalar arasında ahşap yapılardan özgünlüğünü korumuş olanların yoğunlaştığı; tren yolunun güneyinde kalan 80, 85 ve 86 adalar ve batı yönünde ise 118, 134, 135, 138 ve

139 adalarda rölöveler alınarak restitüsyon önerileri geliştirilmiştir. Bu kapsamda mahallenin ahşap geçmişinin karakteristik özelliklerini yansıtabilecek yapı adalarından sokak görünüşleri, yapılardan ise plan, kesit, cephe restitüsyonları ve geleneksel yapıım sistemi detayları hazırlanmıştır. Makalede rölöveye ve kapsamlı araştırmalara dayanarak geliştirilen restitüsyon önerileri, alanda tespit edilen geleneksel yapıların özgün durumlarının okunabilmesi açısından son derece önemlidir.

Yerleşim, Yapı- Parsel İlişkisi ve Sokak Dokusu

Yüzyıl başındaki haritalardan, Küçük Ayasofya Mahallesi'ndeki geleneksel yerleşim dokusunun dar sokakların oluşturduğu organik bir örüntüde olduğu anlaşılmaktadır. Sokakların şekillendiği yapı adalarında binaların parselin sokak tarafına yerleştirildiği gözlenmektedir. Bitişik nizamda inşa edilmiş yapıların büyük çoğunluğunu giriş kapıları sokağa açılmaktadır. Kimi yapıların girişleri ise birkaç basamakla erişilen nişler içine alınmıştır. Parselin sokağa bakan yönüne yapıların girişleri konumlandırılırken arka bölümlerinde ise kısmen yeşilin yer aldığı duvarlar yardımıyla özelleştirilen bahçeler yer almaktadır. Şekil 12'de de görüldüğü üzere yüzyıl başındaki organik sokak dokusunun izlerinin büyük bir bölümünün günümüze ulaştığı, ancak yapı karakterlerinin ve biçimlerinin değişim geçirdiği ve özellikle geleneksel ahşap yapıların yıkılarak betonarme yapıım tekniğiyle yeni yapılar inşa edildiği görülmektedir.

Şekil 12. Pervititch ve günümüz haritalarında yapı- parsel ilişkileri (Pervititch 2000).

Şekil 13. 86 Ada Kapağası Hisarı Sokak Görünüşü (Çobancaoğlu 2014).

Şekil 14. 86 Ada Kapağası Hisarı Sokak Silueti Restitüsyon Önerisi (Güler 2014).

Şekil 15. Küçük Ayasofya Medresesi Sokağı Görünüşleri (Çobancaoğlu 2014).

Şekil 16. 118, 138, 139 Ada Küçük Ayasofya Medresesi Sokak Silueti Restitüsyon Önerisi (Güler 2014).

Şekil 17. 135 Ada Kadirga Limanı Caddesi Görünüşü (Çobancaoğlu 2014).

Şekil 18. 135 Ada Kadirga Limanı Caddesi Silueti Restitüsyon Önerisi (Okuy 2014).

Çalışma alanı sınırları içerisinde özgünlüklerini büyük ölçüde koruyarak günümüze ulaşabilen ve mahallenin karakteristik özelliklerini gösteren sokaklar için restitüsyon önerileri geliştirilmiştir (Şekil 13-18).

Plan ve Cephe Özellikleri

Yangınlar, küçük kentlerden büyük kentlere göç dalgaları sonucu değişen nüfus, bakımsızlık, geleneksel dokunun yıkılarak yenilenmesi isteği, koruma konusundaki isteksizlik vb. nedenler sonucunda İstanbul'un ahşap mirasından günümüze yalnızca sayılı sayıda konut kalmıştır. İstanbul'un geleneksel ahşap konut mirasının günümüze ulaşabilen sayılı mahallelerinden biri olan Küçük Ayasofya Mahallesi'nde yer alan ahşap konutların da İstanbul'da yaygın kullanılmış olan, iç sofalı plan düzeninde olduğu görülmektedir. Bitişik düzendeki yerleşimlerde bu plan şemasının gerçekleştirilmesi kent içinde yoğun yerleşmeye olanak sağlamıştır. İç sofalı plan şemasının; ihtiyaca göre, yan sofa ya da eyvan ilave edilerek yer yer genişletildiği örnekler de rastlanmaktadır. Odaların sofanın iki tarafında konumlandırılması sofa alanından ve dış duvarlardan tasarruf sağlamış böylece odalar arasında ilişki kolaylaşmış, bununla birlikte bahçe ilişkisi azalmıştır. Şehir evi karakteri taşıyan bu tip plan şeması; Sur içi (Sultanahmet, Küçükayasofya, Süleymaniye, Vefa, Aksaray, Laleli, Haliç kıyılarına bakan yamaçlar) ve Sur dışında (Eyüp, Hasköy, Kasımpaşa, Beşiktaş, Üsküdar) kalan bölgelerde 19. yüzyıla birlikte yoğun olarak kullanılmıştır. Sonrasında, 19. yüzyıl'a kadar kullanılan, hizmet birimlerine ayrılmış zemin kat, ara kat ve üstte esas kat bulunan sistem değişmiş, ara kat ile esas kat arasındaki farklar en aza inerek katlar birbirine ben-

zemeye başlamıştır. Ancak her dönemde plan üst kata göre düzenlenmiş ve diğer katlar bu katı taşımak için oluşturulmuştur (Çobancaoğlu 1998, 204-205).

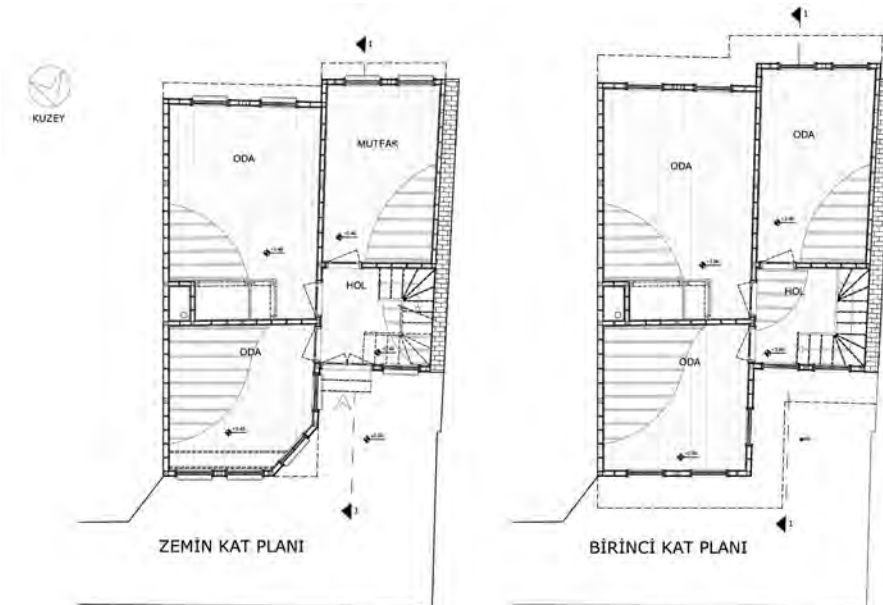
Küçük Ayasofya Mahallesi'ndeki konutlar, kısmi kargir bodrum kat üzerine çoğunlukla iki kat ahşap karkas sistem olarak inşa edilmişlerdir. Bir veya iki konutta bir tuğla yangın duvarları yer almaktadır. Kimi yapılara sokaktan bir iki basamakla ulaşılırken, kimi yapılara ise artan basamak sayısı ile özelleştirilmiş bir giriş sahanlığıyla ulaşılmaktadır. Zemin katta bir ya da iki oda, mutfak ve hela gibi servis mekanlarının bulunduğu görülmektedir. Ara kat olan evlerde; kış aylarında kullanılan ve kat yüksekliği normal kat yüksekliğine göre daha düşük olan bir oda, yaşama katı olan birinci katta ise sofa etrafında sıralanan iki yada daha fazla sayıda oda ve servis mekanları bulunmaktadır. Zemin katlar sokak veya cadde sınırına/konturuna göre biçimlenmiş olup üst katlar düz, gönve ya da çokgen çıkmalar ya da cumbalarla sokağa taşmaktadır. Cephelerde çeşitli biçimlerde oluşturulan çıkmalar ya da cumba, kirişlerin altına bir üst taban konularak payandalarla desteklenmiştir. Payandalar, eğrisel olduklarında eliböğünde veya furuş olarak adlandırılmış, bu elemanlar türlü yapı gereç ve yöntemleri ile kaplanarak, biçimsel etkiler aranmıştır (Çobancaoğlu 1998, 206-208). 18. yüzyılın sonlarından itibaren İstanbul genelinde, evlerin dış duvarlarının ahşap kaplanmaya başladığı ve ahşap karkas sistemde dikmelerin arası boş bırakılarak, içten bağdadi ile sıvandığı bilinmektedir. Cephede kullanılan kaplamalar yaklaşık 2,5 cm. kalınlığında ve 25-30 cm. genişliğindeki tahtalardan yalı baskısı ya da fugalı olarak imal edilmiştir. Ahşap kapla-

Şekil 19. 85 Ada 5 Parsel'de Bulunan Ahşap Yapının Görünüşleri (Çobancaoğlu 2014).

manın ömrünü uzatabilmek için yüzeyinin bitkisel, toprak boyalar veya yağlı boya ile boyandığı görülmektedir. Cephelerdeki açıklıklar ise ikili ya da üçlü pencere düzeninde, yaklaşık $\frac{1}{2}$ oranındaki giyotin pencerelerle oluşturulmuştur. Yükseltilmiş kargir bodrum duvarlarında ise demir parmaklıklı pencere boşlukları bulunmaktadır. Marsilya kiremit ile kaplanmış üst örtü iki, üç ya da dört eğimli olarak ve yaklaşık 70 cm. genişlikteki saçaklarla

sonlandırılmıştır. Kat yükseklikleri yaklaşık 3- 3,5 metre yüksekliğindedir. Çalışma alanında yer alan ve mahallenin geleneksel karakteristik özelliklerini yansıtan yapılar ile ilgili yapılan detaylı araştırmalar, belgeleme çalışmaları ve yapılardaki izlerden anlaşıldığı ölçüde yapıların geçmişte sahip olduğu yapı sistemleri, plan, cephe düzenleri hakkında restitüsyon önerileri geliştirilmiştir (Şekil 19- 29).

Şekil 20. 85 Ada 5 Parsel'de Bulunan Ahşap Yapının Plan Restitüsyonu (Çobancaoğlu ve Güngör 2014).

Şekil 21. 85 Ada 5 Parsel'de Bulunan Ahşap Yapının Ön ve Arka Cepheleri Restitüsyonu (Çobancaoğlu ve Güngör 2014).

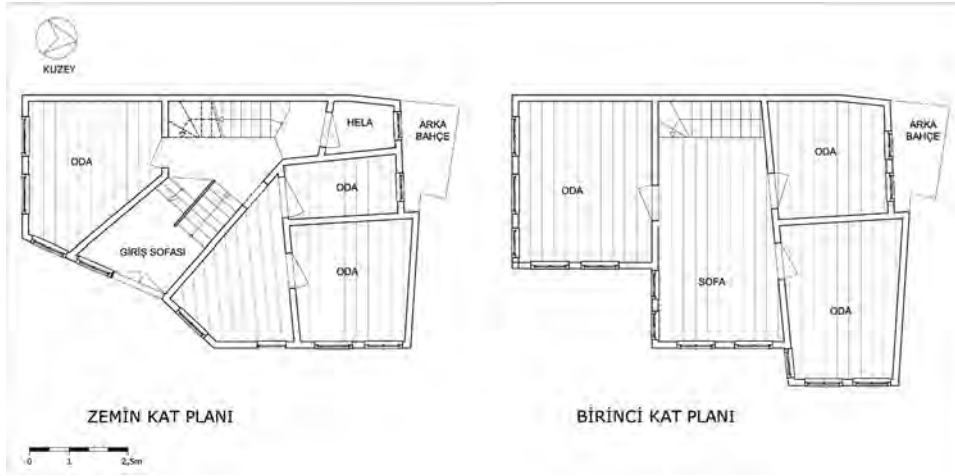

Şekil 22. 138 Ada 1 Parseldeki Ahşap Yapının günümüz görünüşleri (Çobancaoğlu 2014).

Şekil 23. 138 Ada 1 Parseldeki Ahşap Yapının 2008 tarihli fotoğrafı (Çobancaoğlu 2008).

Şekil 24. 138 Ada 1 Parsel Plan Restitüsyonu (Çobancaoğlu ve Erden 2014).

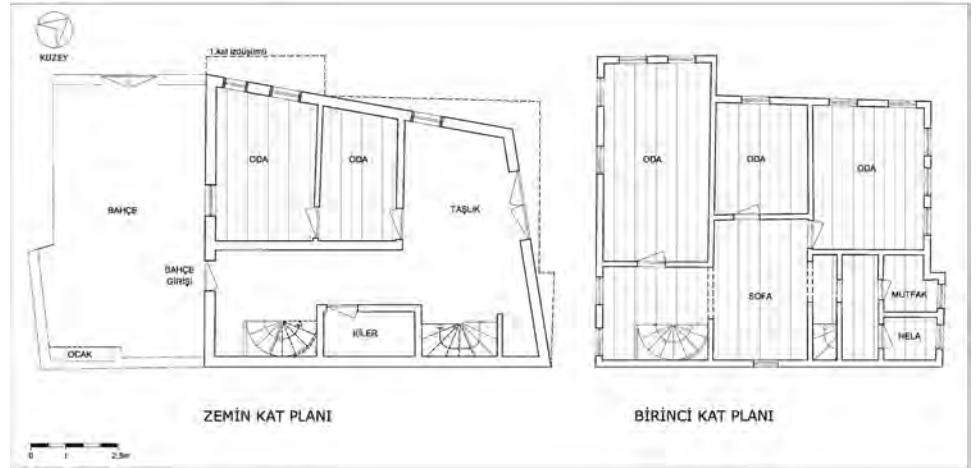

Şekil 25. 138 Ada 1 Parsel Ön ve Yan Cephe Restitüsyonu (Çobancaoğlu ve Erden 2014).

Şekil 26. 134 Ada 15 Parseldeki Ahşap Yapının Günümüz Görünüşü (Çobancaoğlu 2014).

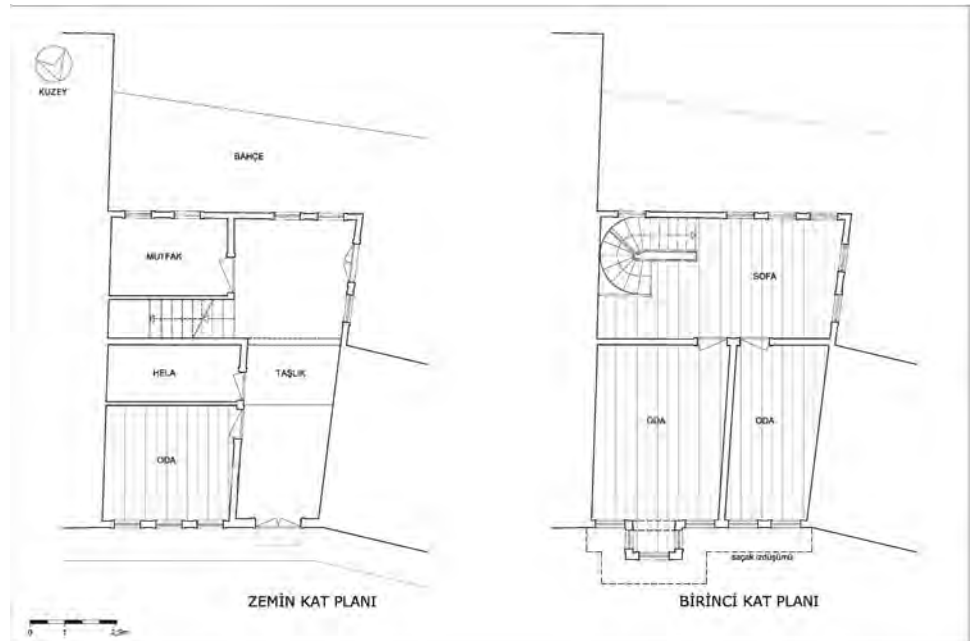
Şekil 27. 134 Ada 15 Parsel Plan Restitüsyonu (Çobancaoğlu 2014).

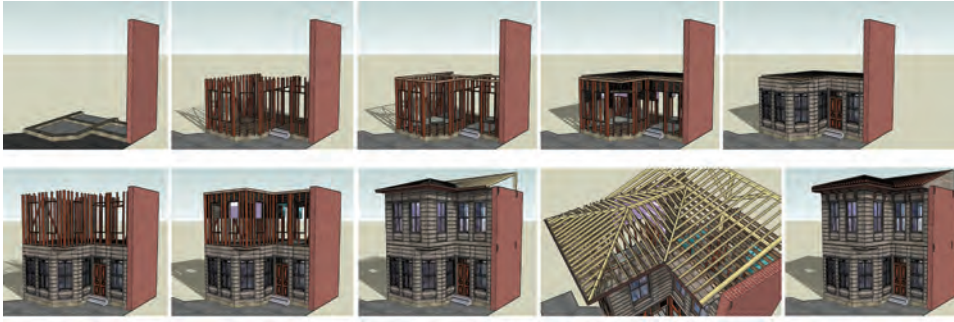

Şekil 28. 80 Ada 19 Parseldeki Ahşap Yapının Günümüz Görünüşü (Çobancaoğlu 2014).

Şekil 29. 80 Ada 19 Parsel Plan Restitüsyonu: Yapı; zemin, ara ve 1. katlardan oluşmaktadır (Çobancaoğlu 2014).

Şekil 30. 85 Ada 5 Parsel'de Bulunan Ahşap Yapının 3D Strüktür Modeli (Çobançoğlu ve Güngör 2014).

4.3. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

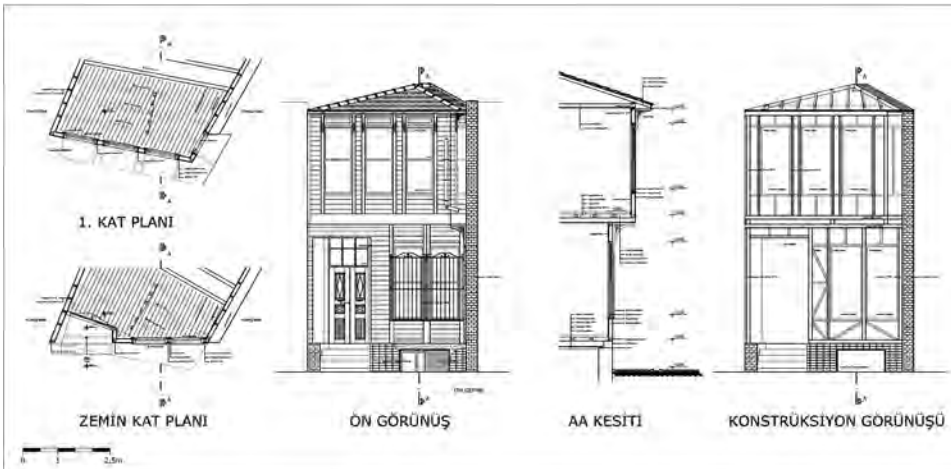
Küçük Ayasofya Mahallesi'ndeki evlerin yapımına ahşap karkas sistemin zemin ve suyla ilişkisini kesen kagir bir zemin kat ya da yerden belirli bir yükseklikte yapılan kagir bir duvar yapılarak başlanmıştır. Karkas için genelde orta sertlikteki ağaç türlerinden kestane, çam, meşe seçilmiş, tahta ve kalaslar ise çam ağacından elde edilmiştir. Ahşap karkas sistemin kurulmasına daha önce oluşturulan kargir duvarların dış yüzüne gelecek şekilde, alt taban kirişi çepeçevre oturtularak başlanmıştır. Köşelerde ise taban kirişleri yarım bindirme şeklinde birbirine bağlanmıştır.

Bunun üzerine duvarı ve kat kirişlemesini taşıyacak yaklaşık 12x12 cm. boyutlarındaki ana dikmeler köşelerde ve duvar boyunca yaklaşık 1.50- 2.00 m. aralıklarla sabitlenmiştir. Köşe dikmeler ve bazen de orta dikmeler payandalarla takviye edilerek ara dikmeler yerleştirilmiştir. Plan ve cephedeki gerekliliklerin öngörüldüğü açıklıkların oluşturulması taşıyıcı sistem dikmelerinin modüler yerleşimi ile

sağlanmıştır. Boşlukların alt ve üst başlıkları, dikmeler ile bağlantıyı oluşturmuş ve yükseklikler bu şekilde değişebilmiştir. Ahşap sistemin hafifliği pencere oran ve modülleri ile oynama olanağı sağlamıştır. 1.20-1.50 m. ara ile yerleştirilmiş dikmelerin araları, bölücü dikmelerle istenilen pencere modülünde düzenlenmiştir.

Dikmeler genellikle başlıklı olup, üstlerine üst taban oturtulmuştur. Bu taban iki katlı evlerde ana kirişlerini, tek katlı evlerde ve son katlarda bırakma kirişlerini taşımıştır. Döşemelerde yaklaşık 2,5 cm. kalınlığında ve 30 cm. genişliğindeki kaplama tahtaları kullanılmıştır. Ahşap karkas sistemin iç yüzeyde bağdadi tekniğinde sıvalı, dış yüzeyde ise yaklaşık 2,5 cm. kalınlığındaki ve 25 cm. yüksekliğindeki ahşaplarla kaplandığı görülmektedir. Ahşap karkas sistemde taşıyıcıların arasında dolgu malzemesi kullanılmamıştır. Bağlama, bırakma kirişi, orta çatı dikmesi (makas), gergi ve payandalar; sistemi oluşturan elemanlar olmuştur. Bağlama üzerinde aşıklar yaklaşık 1.50-2.00 m.de bir düzenlenmiş, mahya kirişi doğrudan çatı dikmesi üzerine oturtulmuştur. Çatı

Şekil 31. 85 Ada 3 Parsel Sistem Detayı Çizimleri (Çobançoğlu ve Canoğlu 2014).

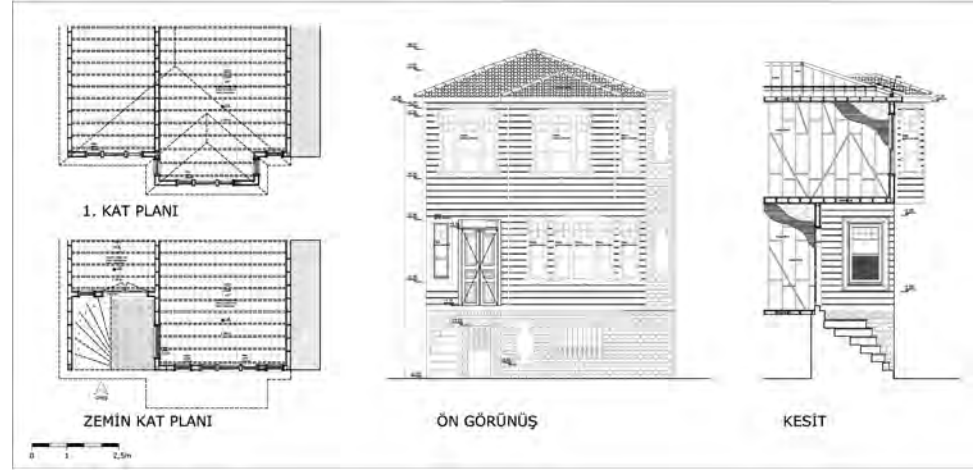

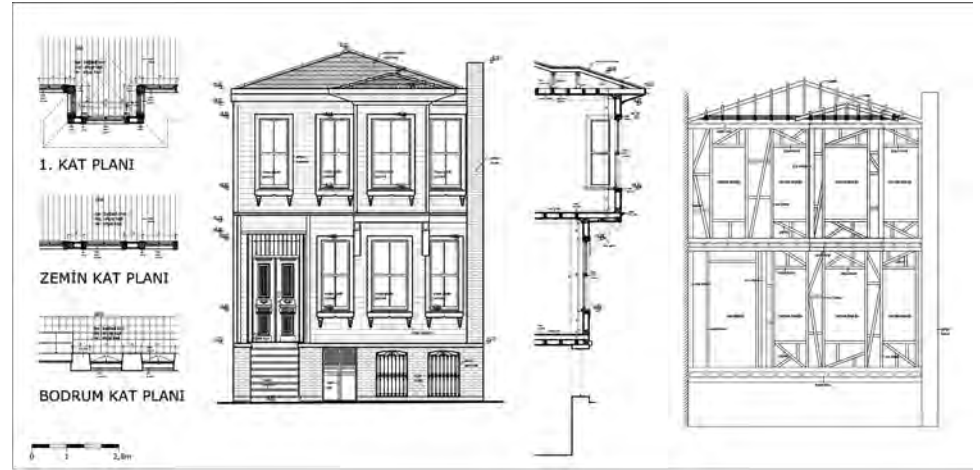
tabanı bırakma kirişlerinin üzerindedir. Mertekler 30-40 cm. aralıklar ile aşıklar üzerine sabitlenmiştir. Kiremit altı kaplama tahtaları mertekler üzerine tutturulmuştur. Genelde çatı yapımı için kullanılan malzeme meşe veya çam ağacından elde edilmiştir. Saçaklar; tavan

kirişlemesinin dışarı çıkarılması veya genelde merteklerin uzaması biçiminde yapılmıştır. Saçak geniş yapıldığı zaman gereken yerlerde konsol kirişlerden yararlanılmış, konsolun ucuna ayrı bir taban eklenmiş ve mertekler bu taban üzerine oturtulmuştur.

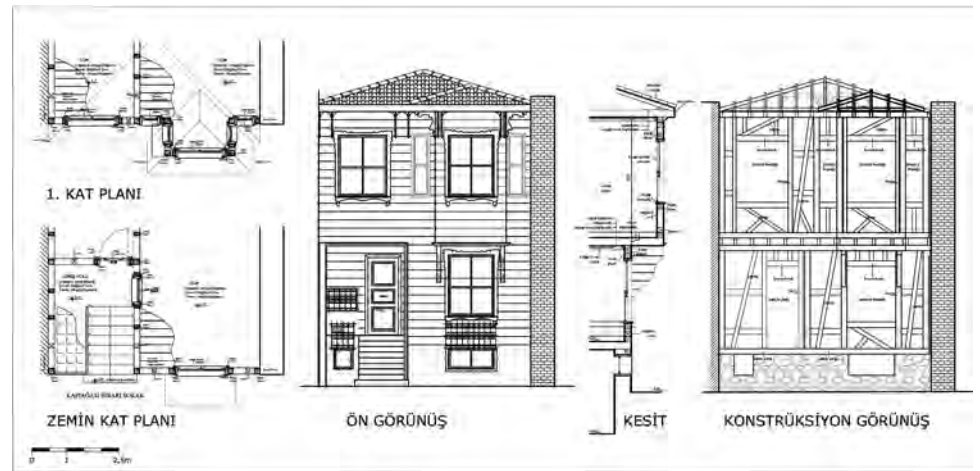
Şekil 32. 86 Ada 10 Parsel Sistem Detayı Çizimleri (Çobancaoğlu ve Tanış 2014).

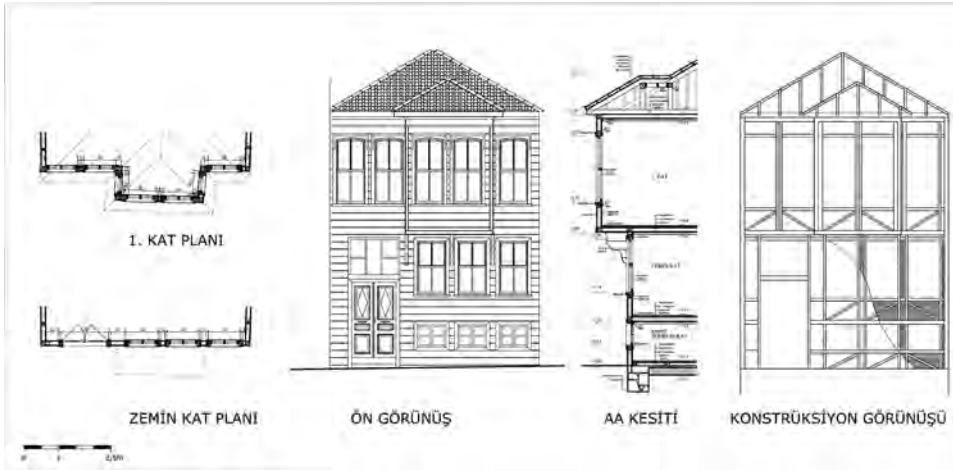

Şekil 33. 86 Ada 11 Parsel Sistem Detayı Çizimleri (Çobancaoğlu ve Yıldız 2014).

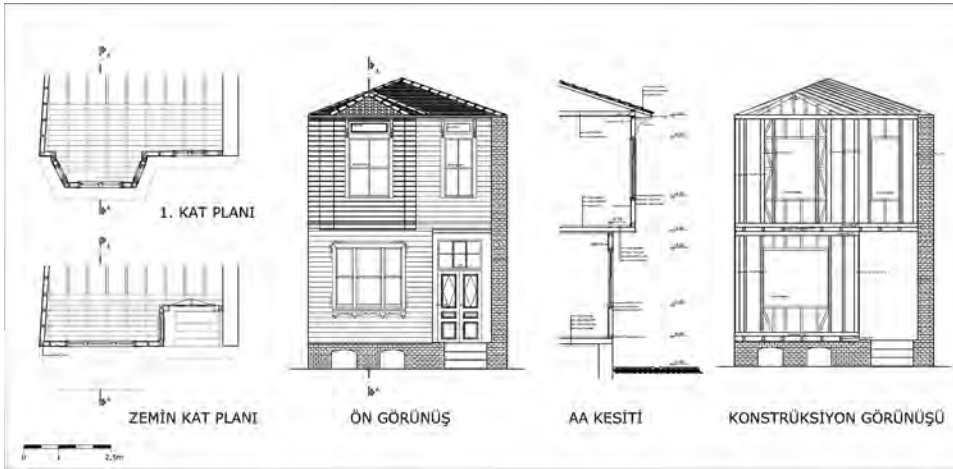

Şekil 34. 86 Ada 12 Parsel Sistem Detayı Çizimleri (Çobancaoğlu ve Selim 2014).

Şekil 35. 135 Ada 15 Parsel Sistem Detayı Çizimleri (Çobancaoğlu ve Okyay 2014).

Şekil 36. 135 Ada 14 Parsel Sistem Detayı Çizimleri (Çobancaoğlu ve Yücel 2014).

Değerlendirme ve Sonuç

1950'li yıllardan bu yana Anadolu'dan İstanbul'a olan yoğun göç, beraberinde kentin sahip olduğu kültürel ve doğal miras üzerinde dönüşüm baskısını getirmiş ve korunması gerekli alanların özgünlüğü ve bütünlüğünü tahrip etmiştir. Türkiye'de özellikle doku bütünlüğüyle birlikte korunması gerekli olduğu yasa kapsamında da belirtilen kentsel sit alanlarındaki ihmaller ve denetimsizlik neticesinde son derece sağlıklı bir mimari çevre oluşmuştur (Eyüpgiller 2012, 36). Çalışma alanı sınırları içerisindeki yapı stoğunun

yaklaşık %60'ını dokuyla uyumsuz yapılar oluşturmaktadır. Halihazırda son derece yüksek olan bu oranın, uluslararası ilkeler ve bölgenin yönetim planı temel alınarak sistematik düzenleme ve uygulamalar yapılmaz ise, daha da artması olasıdır. Alanda süregelen inşaat faaliyetleri ve sürekli değişen çehre bu durumun sinyallerini vermektedir (Şekil 37).

Tarihi Yarımada'nın merkezinde bir dünya mirası alanında yapılacak her türlü restorasyon, onarım ya da yeni tasarımlar, üstün evrensel değer taşıyan ve insanlığın ortak mirası olan bu alanlarda büyük bir

Şekil 37. Geleneksel dokudaki çarpık yapılaşmadan örnekler (Çobancaoğlu 2014).

titizlikle ele alınmalıdır. 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı ilan edilen bölgelerde uygulamaya geçilen projelerin sonuçları kültür varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından düşündürücü bir tablo ortaya koymaktadır. Aynı yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilen Küçük Ayasofya Mahallesi'nin barındırdığı kültür varlıkları Tarlabası, Sulukule vb. alanlardaki uygulamalardan dersler alınarak buralardaki yanlış ve rant odaklı dönüşüm tutumunun aksine hassas bir biçimde ele alınmalı ve çok disiplinli bilimsel araştırmalar sonrasında oluşturulacak koruma uygulamalarına geçilmelidir. Yenilenebilir bir kaynak olmayan kültür varlıklarında uygulama aşamasına geçmek için acele edilmemeli, aksine alanın sürekliliğinin sağlanabilmesi için sistemli ve uzun soluklu koruma politikaları geliştirilmelidir.

Diğer yandan, İstanbul'un Dünya Mirası ilan edilen dört bölgesinden Sultanahmet Arkeolojik Parkı sınırları içerisinde kalan Küçük Ayasofya Mahallesi'ndeki geleneksel konutların çok büyük bir oranının turizm işlevine uyarlandığı ve çeşitli müdahaleler geçirdikleri gözlenmektedir. Alanda geleneksel dokuyu oluşturan ve 20. yy. başındaki haritalarda dahi izlenebilen ahşap yapılar, yerini betonarme yapılara, geleneksel mahallelerin özgün kullanıcıları ise yerini orta ve büyük ölçekli turizm işletmelerine bırakmaya başlamıştır.

2011 yılında hazırlanan Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı'nın hedefleri arasında, bölgedeki mevcut konut işlevinin korunmasına da yer verilmiştir. Buna göre hedefin gerçekleştirilmesine yönelik

belirlenen strateji, konut-ticaret ve turizm fonksiyonları arasında dengenin sağlanması bu stratejiye yönelik geliştirilen eylem ise "Sultanahmet, Cankurtaran ve Küçük Ayasofya mahallelerinde koruma ile konut-ticaret ve turizm fonksiyonları arasında denge sağlamak, yaşam kalitesini yükseltmek üzere koruma ve geliştirme projelerini hazırlamak, uygulamak ve izlemek"tir. Eylemden sorumlu kurumlar olarak Alan Yönetimi Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İBB ve Fatih Belediyesi'nin yanında Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, STK'lar, üniversiteler belirlenmiştir (*İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı 2011, 292*). Kısa süreli planlanan bu projede; kentsel ölçekte sokak dokusunu korumaya yönelik tasarım ve bölge halkının alandaki etkinliğinin arttırılmasını sağlayacak kamusal alan ve teknik hizmet düzenlemelerine vurgu yapılırken; aynı zamanda yapı ölçeğinde Sultanahmet, Cankurtaran ve Küçük Ayasofya mahallelerinde bulunan ve konut olarak kullanılan tescilli sivil kültür varlıklarının restorasyonlarının yapılması gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Ancak bölgede bulunan tescilli kültür varlıklarının birçoğunun geçmiş restorasyonlarında betonarme strüktürle yeniden yapılarak cephelerinin ahşap malzeme ile kaplandığı görülmektedir (*Şekil 31*).

Kültür varlığı olarak özgün plan şeması ve yapım tekniğiyle birlikte korunması gereken ahşap yapıların restorasyonunu çağdışı bir anlayışla sadece biçimsel olarak algılayarak yapılan uygulamalar sonrasında bu yapıların geleneksel malzeme ve yapım tekniğinin geri döndürülemez biçimde kaybolduğunu ve özgün

Şekil 38. Kültür varlığı olarak tescilli olan 85 Ada 1 Parseldeki yapının geçirdiği restorasyon süreci ve sonrasında görünüşler (Url-2 ve Okyay 2014).

Şekil 39.

Çalışma alanında yer alan ve otel olarak kullanılan 104 Ada'daki 13, 14, 15, 16, 19 ve 30 parseller üzerinde yükselen bir yapı (Güler 2014).

niteliklerini yitirdiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Turizm fonksiyonuyla yeniden işlevlendirilen yapılar incelendiğinde ise çok büyük çoğunluğun betonarme yapım sistemiyle ve yerin bağlam ve ruhuyla hiçbir bağlantısı olmayan niteliksiz yapılardan oluştuğu tespit edilmiştir. Var olan geleneksel dokunun onarılması yerine geliştirilen bu düşük nitelikli yapılar ne geçmişin geleneksel karakterini ne de bugünün çağdaş mimari anlayışını yansıtmaktadır (Şekil 39).

Bu nedenle, mevcut özgün yapıların restorasyon çalışmaları yapılırken; çok paydaşlı, disiplinler arası bir çalışma ile evrensel standartlar, mevcut yasal düzenlemeler ve ilgili ilke kararları temel alınmalıdır. Bölgede geleneksel karakterde veya Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlenen az sayıda (9 adet) yapının da tescil işleminin yapılarak koruma altına alınması, kentsel dokunun bütünlüğü açısından katkısı olacaktır (Şekil 40).

Alan çalışmasında da görüldüğü üzere, özgün niteliğe sahip yapılar, sokak veya cadde aralarında ikili ya da üçlü gruplar halinde, çoğunlukla yıpranmış ve seyrek olarak görülebilmekte, müdahale geçirmiş pek çok sivil mimarlık örneği ise malzeme ve yapım tekniği bakımından özgünlük, eskilik, tarihi belge olma niteliği gibi pek çok değerini yitirmiş olarak varlığını

sürdürmektedir. Bu durum geleneksel ve tarihi doku bütünlüğü açısından olduğu kadar, kentin kültürel kimliliğinin sürekliliği bakımından da oldukça önemli bir sorun teşkil etmektedir. Buna ek olarak, bölgede plansız, kaçak veya denetimsiz yapılaşma sürmektedir. Koruma kurulu denetiminde yürütülen restorasyon projesi hazırlama sürecinde olduğu kadar, koruma uygulamaları sırasında yapılan denetimler de, Tarihi Yarımada başta olmak üzere kent ve ülke genelinde sıklaştırılmalıdır. Aksi durumlarda koruma kurullarında titizlikle ele alınan konuların gerekli denetim ve yaptırımlar sağlanamayınca uygulama aşamasında başarısızlıkla sonuçlandığı görülmektedir.

Bölgenin tarihsel sürecine bakıldığında da sürekli ve yasal dayanaklara oturan istikrarlı bir koruma politikasının geliştirilememiş olması mevcut yıpranmanın kökensel çekirdeğini oluşturmakta ve halen önemli ölçüde devam etmekte olan inşaat faaliyetleri sebebiyle bölgedeki tahribat giderek artmaktadır. Bu çalışma kapsamında ele alınan 29 adada yapılan çalışmalarda betonarme yapıların oranının % 75'e ulaşmış olduğu görülmektedir. 1926 tarihli Pervititch haritasında mahallenin neredeyse tamamının ahşap strüktürlü geleneksel yapılardan oluştuğu göz önüne alındığında; bu durum, uluslar

Şekil 40.
Çalışma Alanından Tescile Önerilen
Yapılardan Örnekler (Okay 2014).

arası öneme sahip bu bölgenin geleceği açısından son derece endişe vericidir.

Benzer şekilde, tescilsiz pek çok parselin altında Osmanlı, Bizans ve daha önceki dönemlere ait kalıntıların olduğu bilinmekte ise de bu dokunun kapsam ve niteliğinin tam olarak tespiti yapılamamaktadır. Çelişkili biçimde parsel olarak tescillenmiş bazı alanlarda niteliksiz yapılaşma görülmektedir. Öte yandan, özgün haline sadık kalınarak yapılan restorasyonlarda ise konut işlevinin kaybolmasının önüne geçilemediği, bu yapıların konaklama veya yeme-içme amaçlı ticari işletmeler haline dönüştüğü görülmektedir.

Bahsi geçen tüm bu yaklaşımlar, kısmen Yenileme Alanı sınırları içerisinde yer alan Küçük Ayasofya bölgesi için önemli koruma sorunlarına sebep olmaktadır. Bu anlamda, bölge halkının devamlılığının sağlanmasına yönelik kapsamlı, uygulanabilirliği olan, uzun vadeli ve nitelikli bir koruma politikasının uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu politika belirlenirken, kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanması adına koruma öncelikleri belirlenmeli ve özgün kentsel dokunun korunması konusunda aktif bir kamuoyu yaratılarak bölge halkının süreçte dahil edilmesi mutlaka sağlanmalıdır. Korumanın içselleştirilebilmesi adına özelden bölge halkına genelde ise tüm ülkenin vatandaşlarına koruma konusunda eğitimler verilmesi anahtar öneme sahiptir. Bu bağlamda, bölgede somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik etkin bir yönetim ve iyileştirme sürecine rehberlik edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Bachmann, Martin. 2008. Fani Mekanlar Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün İstanbul'da Ahşap Konut Mimarisine İlişkin Çalışmaları. *Ahşap İstanbul Konut Mimarisinden Örnekler*, ed. Bachmann, M. & Tanman, B. ,96-202. İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş.
- Çelik, Zeynep. 1996. *19.yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çobancaoğlu, Tülay. 1998. *Türkiye'de Ahşap Evlerin Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Diñer, İ. 2010. Türkiye'de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekansal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları. *Mimarlık Dergisi* (352): 24-27.
- Eyüpgiller, Kutgün. 2012. Koruma'nın Türkiye'ye Özgü Sorunları İhmal Edilmiş ve Sağlıksız Kentsel Sit Alanları'nda Koruma. *Koruma Sempozyumu 2 Kültür Varlıklarının Koruma Amaçlı Proje ve Uygulamalar Çalıştayı*, ed. Dizdar, İ. & Uçar, M. 36-40. Mersin: Dijilife Dijital Basım Yayın.
- İnalçık, Halil. 1996. Fatih, Fetih ve İstanbul'un Yeniden İnşası. *Dünya Kenti İstanbul Habitat II*, 22-37. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı. 2011. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Kültür Bakanlığı.
- Madran, E. 1996. Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında Koruma Alanının Örgütlenmesi. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi* (16): 59- 97.
- Kuban, Doğan. 1996. *İstanbul- Bir Kent Tarihi*. İstanbul: T. İş Bankası Yayınları.
- Pervititch, Jacques. 2000. *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Kent Araştırmaları Dizisi.
- ICOMOS, 1994. *Nara Özgünlük Belgesi*. Nara, Japonya. Pdf Erişim: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0280118001353669454.pdf
- ICOMOS, 1999. *Tarihi Ahşap Yapıların Korunması İçin İlkeler*. ICOMOS 12. Genel Kurulu Meksika. Pdf Erişim: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0944002001353670528.pdf
- ICOMOS, 2011. *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas*. ICOMOS 17. Genel Kurulu Paris, Fransa. Pdf Erişim: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0209751001353671440.pdf
- Url-1. <http://www.istanbularkeoloji.gov.tr/web/41-225-1-1/muze> Erişim tarihi: 27.06.2014.
- Url-2. <https://harita.yandex.com.tr/> Erişim tarihi: 27.06.2014.